Kis Felfedezők Klub

I. Károly és az ország megerősítése

6. osztály • Történelem

Hatalom, aranyforint, gazdasági változások

Időrend • Képes feladatok • Forrásvizsgálat • Gondolkodtató helyzetek

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Egy király, akinek meg kellett erősödnie

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

Olvasd el a rövid történelmi áttekintést!

1301-ben meghalt III. András. Vele kihalt az Árpád-ház férfiága. Több jelölt versengett a magyar trónért. Az Anjou-házból származó I. Károlyt Károly Róbert néven is ismerjük. Az Árpád-házhoz leányágon rokoni szálak kötötték.

Károlyt háromszor koronázták meg. Az 1310-es szertartás már mindhárom elvárt feltételnek megfelelt: az esztergomi érsek, Székesfehérváron, a Szent Koronával koronázta meg.

A koronázás azonban nem jelentett azonnali uralmat az egész ország felett. Nagy területeken tartományurak parancsoltak. Saját váraik, fegyvereseik és híveik voltak. A királynak az ő hatalmukat is vissza kellett szorítania.

Tartományúr: nagy területet a királytól nagyrészt függetlenül irányító főúr. Ilyen volt például Csák Máté.

1. Keresd ki az adatokat!

Melyik uralkodóház férfiága halt ki 1301-ben?

Melyik uralkodóházból származott I. Károly?

2. A koronázás három feltétele

Ki koronázott?	Hol?	Mivel?

3. Cím és tényleges hatalom

Miért nem volt elég önmagában a koronázás az ország irányításához? Írj két összefüggő mondatot!

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Rakjunk rendet az időben!

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

Év	Mi történt?
1301	III. András halála; Károly első koronázása.
1310	Károly harmadik, minden feltételnek megfelelő koronázása.
1312	A király győzelme Rozgonynál.
1325 körül	Megindul a magyar aranyforint verése.
1327	Rendelkezés a bányászat ösztönzéséről.
1342	I. Károly halála; fia, I. Lajos követi.

Az aranyforint verésének kezdetét hagyományosan 1325-re tesszük. A „körül” szó jelzi, hogy az időpont nem napra pontos adat.

4. Előbb vagy később?

Számozd meg az eseményeket 1–4-ig időrendben!

___ Az aranyforint verésének kezdete.

___ Az Árpád-ház férfiágának kihalása.

___ I. Károly halála.

___ A rozgonyi csata.

5. Év és évszázad

A táblázat eseményei melyik évszázadhoz tartoznak?

Emlékeztető: a 14. század 1301-től 1400-ig tart.

6. Mennyi idő telt el?

a) 1310 és 1312 között:

b) A rozgonyi csata és I. Károly halála között:

Időszalag: minden kis osztás egy évet jelöl. Írd fölé a jeleket! A = 1301, B = 1312, C = 1325, D = 1342.

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Hogyan lett erősebb a királyi hatalom?

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

1312-ben, a Kassa közelében fekvő Rozgonynál Károly legyőzte az Aba-fiak és szövetségeseik seregét. Csák Máté katonákkal támogatta a király ellenfeleit. A győzelem fontos állomás volt, de a tartományúri hatalom felszámolása még éveket vett igénybe.

Károly visszaszerzett királyi várakat és birtokokat, és megbízható híveire támaszkodott. A belső rend erősödése kedvezett a termelésnek és a kereskedelemnek is.

Mai, történelmi ihletésű illusztráció; nem korabeli portré.

7. Ok és következmény

Fejezd be a mondatokat a fenti szöveg alapján!

A tartományurak gyengítették a királyt, mert…

A király megbízható híveire támaszkodott, hogy…

8. Igaz vagy hamis?

___ A rozgonyi győzelem 1312-ben történt.

___ Egyetlen csata után minden tartományúr hatalma megszűnt.

___ A belső rend a kereskedelmet is segíthette.

9. Fogalmazz tanácsot!

Mivel erősítenéd a király hatalmát a csaták megnyerésén kívül? Írj egy javaslatot és indokold meg!

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Miért érte meg bányát nyitni?

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

Az 1327-es rendelkezés lényege

Ha a birtokos engedi az arany- és ezüstlelőhely feltárását, megtarthatja az érintett földet. Emellett megkapja a királynak járó bányabér egyharmadát.

A bányabér a bányászat után fizetett királyi jövedelem. A birtokos részesedése ebből származott, nem a teljes kitermelt nemesfém harmadából.

A királyi rendelkezés rövid tartalmi összefoglalása mai nyelven; nem szó szerinti idézet. Forráshely: Csukovits Enikő, 123. o., az 1327. május 17-i oklevél alapján.

10. Két előny a birtokosnak

Nevezd meg a rendelkezés két előnyét a birtokos számára!

11. Osszuk fel a bányabért!

Modell: a 90 egységnyi bányabér harmada a birtokosé, a többi a királyé.

Birtokos: _____ egység. Király: _____ egység.
Számítás:

A három egyforma téglalap a teljes bányabért jelöli. Színezd egy részét kékre (birtokos), a többit sárgára (király)!

12. Rendezd ok-okozati láncba!

Írd le a betűket a lehetséges folyamat sorrendjében!

A · Több lelőhelyet tárnak fel.

B · A birtokos részt kap a bányabérből.

C · A királynak több bányából lehet bevétele.

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Mit tudunk meg egy aranyforintról?

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

Múzeumi adatlap nyomán

Adat	A Pénzmúzeum egyik érméje
Kibocsátó	I. Károly
Anyag	arany
Tömeg	3,48 gramm
Átmérő	20,3 milliméter
Kibocsátás ideje	1325–1342
Előlap	Liliom és a király neve latin köriratban.
Hátlap	Keresztelő Szent János alakja.

A magyar aranyforint firenzei mintát követett. Megbízható aranytartalma és tömege miatt külföldön is szívesen elfogadták. A pénz értékállósága itt a nemesfémtartalom állandóságát jelenti; ettől az áruk ára még változhatott.

13. Olvass le pontos adatokat!

a) Mekkora a bemutatott érme tömege és átmérője? A mértékegységeket is írd le!

b) Mi látható az előlapon, és mi a hátlapon?

14. Mire elég az adatlap?

Karikázd be azt a két kérdést, amelyre választ ad!

A · Miből készült az érme?

B · Pontosan ki vásárolt vele először?

C · Mennyit nyom ez a múzeumi példány?

D · Hány kenyeret vettek érte egy adott piacon?

15. Miért fontos a bizalom?

Miért könnyebb kereskedni olyan pénzzel, amelynek kiszámítható az aranytartalma?

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Miből lett bevétele a királynak?

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

Három fontos bevételi forma

Bányabér: a bányászat után járó jövedelem. I. Károly ennek egy részét átengedte a birtokosnak.

Harmincadvám: a külkereskedelmi áruforgalomhoz kapcsolódó királyi vám. A kereskedők a kijelölt vámhelyeken fizették.

Kapuadó: a jobbágyporták után szedett királyi adó. A falusi pénzbeváltási jövedelem pótlására szolgált; 1336-tól vezették be. Nem egy új kapu vásárlásának díja volt.

16. Melyikhez kapcsolódik?

Írd a megfelelő bevétel nevét a mondat alá!

a) A kereskedő vámköteles árut hoz az országba.

b) Egy jobbágyporta után fizetnek a királynak.

c) A bányászatból részesedik a király.

17. Számolj a vámhelyen!

Egyszerűsített gyakorlómodell: a vám az áru értékének 1/30 része. A példában nincs mentesség vagy külön díjtétel. Ez nem I. Károly tényleges vámtarifája. Képzeletbeli egységekkel számolunk.

Áru értéke	Számítás	Vám
300 egység		
60 egység		

Összesen mennyi vám folyt be?

18. Javítsd ki a tévedést!

„A bányabért a kapuk száma után szedték, a harmincadvámot pedig a bányászathoz kapcsolták.”

Nevezd meg helyesen a két bevételt és a hozzájuk tartozó tevékenységet!

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Az érctől a kereskedelemig

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

A

B

C

A képek mai, történelmi ihletésű illusztrációk. Nem egy konkrét középkori műhely vagy vámhely hiteles rekonstrukciói.

19. Állítsd sorrendbe!

Kezdd az érc kitermelésével, folytasd a pénzveréssel, és zárd a kereskedelemmel! Írd le a képek betűjelét és a tevékenységeket!

20. Látom vagy következtetem?

L = a képen közvetlenül látható; K = történelmi tudásból következtetett kapcsolat.

___ A B képen csákányt tartanak.

___ A bányabér a király bevételét növelhette.

21. Kapcsold össze a lépéseket!

a) Miért volt szüksége a pénzverdének a bányákra?

b) Hogyan segíthette a pénzverés a kereskedést?

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Forrásnyomozó: mit támaszt alá a bizonyíték?

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

Négyféle információ

A · I. Károly korából fennmaradt aranyérme.

B · A Pénzmúzeum mai adatlapja a bemutatott érméről.

C · A munkafüzethez ma készült, festett bányászjelenet.

D · Egy mai történelmi regény kitalált beszélgetése a király és egy kereskedő között.

22. Mire használható?

Írd az A, B, C vagy D jelet a mondat elé! Mindegyik betűt egyszer használd.

___ Korabeli tárgyi emlék.

___ Mai múzeumi leírás egy tárgyról.

___ Szemléltető rajz; részletei nem bizonyítják a múlt eseményeit.

___ Kitalált párbeszéd, amely önmagában nem bizonyítja, mit mondott a király.

23. Tény, vélemény vagy nincs adat?

T = a tanultak alapján ellenőrizhető történelmi tény; V = értékelő vélemény; N = a megadott forrásokból nem állapítható meg.

___ Az adatlap szerinti érme aranyból készült.

___ Ez a világ legszebb pénze.

___ A képen látható bányász neve Miklós volt.

___ I. Károly győzött az 1312-es rozgonyi csatában.

24. Melyik bizonyítékot keresnéd?

a) Az érme anyagát akarod ellenőrizni. Melyik segít inkább: a múzeumi adatlap vagy a regény? Indokold!

b) Megtudható-e a festett bányászjelenetből, pontosan mennyi aranyat bányásztak 1327-ben? Miért?

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Te vagy a király tanácsadója!

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

25. Problémához intézkedést

Írd az intézkedés betűjelét a megfelelő probléma mellé! Mindegyik betűt egyszer használd.

A · Megbízható aranypénz veretése.
B · A tartományúri hatalom visszaszorítása.
C · A birtokos részesítése a bányabérből.

Probléma	Jel
A király parancsait nagy területeken nem hajtják végre.	
A birtokos nem érdekelt az új lelőhely feltárásában.	
A kereskedők kiszámítható nemesfémtartalmú pénzt szeretnének.	

Beszéljétek meg: hogyan segíthette egymást a politikai rend és a gazdaság megerősödése?

26. Javítsd a tanácsnok feljegyzését!

„Károly az Árpád-ház férfiágának kihalása előtt szerezte meg véglegesen a magyar trónt. Rozgonynál 1342-ben győzött. A birtokos a teljes kitermelt arany harmadát kapta meg. Az aranyforint papírból készült.”

Négy téves állítást olvastál. Írd le őket helyesen! Az elsőnél az „előtt” és „után” közül válassz.

27. Két oldalról nézve

Hogyan lehetett előnyös a bányabér megosztása a birtokosnak és a királynak is? Írj 2–3 mondatot!

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Amit már önállóan is el tudok mondani

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

28. Egészítsd ki az összefoglalót!

Anjou • tartományurak • aranyforint • bányabér • kapuadó • harmincadvám

I. Károly az _____ házból származott.

Hatalmát a _____ visszaszorításával is erősítette.

Megbízható aranypénze az _____ volt.

A birtokos a _____ egyharmadát kapta meg.

A jobbágyportákhoz kötődő királyi adó a _____ volt.

A külkereskedelemhez kapcsolódó vám neve: _____.

Minden kifejezést egyszer használj fel!

29. Három gyors ellenőrzés

a) Nevezd meg az 1312-es királyi győzelem helyét!

b) Miért téves: „Az értékálló pénz mellett az árak soha nem változnak”?

c) Nevezz meg két, egymástól eltérő királyi bevételi forrást!

30. Magyarázd el egy fiatalabbnak!

Hogyan erősítette meg I. Károly az országot? Írj három mondatot: egyet a hatalomról, egyet a pénzről és egyet a bányászatról!

Önellenőrzés: karikázd be! Még segítséget kérek. / Már elmondom. / Példával is megmagyarázom.

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Beszélgetőkártyák a királyi tanácsban

6. osztály • Történelem • A Magyar Királyság virágkora

Vágjátok szét a lapot a szürke vonalak mentén! Húzzatok felváltva egy kártyát, és válaszoljatok 2–3 mondatban. A társad kérdezzen vissza: „Miért?” vagy „Miből tudod?”

Korona és hatalom

Miért nem jelentett a koronázás azonnali uralmat az egész ország felett?

Kapaszkodó: tartományúr • vár • fegyveresek

Rozgony után

Miért fontos állomás a csata, és miért nem a folyamat vége?

Kapaszkodó: 1312 • győzelem • további évek

A birtokos döntése

Miért támogathatta a bányászatot az 1327-es rendelkezés után?

Kapaszkodó: birtok megtartása • részesedés

A kereskedő pénze

Miért örülhetett a megbízható aranyforintnak?

Kapaszkodó: aranytartalom • bizalom • csere

A király kincstára

Mutass be két különböző bevételi formát!

Kapaszkodó: bányabér • kapuadó • harmincadvám

A történész kérdése

Miért nem bizonyítja a festett kép egy bányász nevét vagy az éves aranytermelést?

Kapaszkodó: mai illusztráció • bizonyíték

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Pedagógiai útmutató és források

Tanári és szülői kísérő • I. Károly és az ország megerősítése

Javasolt használat

A 6. osztályos klubanyag a NAT 2020 középkori magyar királyportréihoz és a történelem kerettantervhez kapcsolódó kiegészítő gyakorlóanyag. Nem hivatalos tankönyv; a feldolgozás sorrendjét a helyi tantervhez igazítsuk.

A tanulói rész a borító után 11 lap. Javaslat: 3 × 45 perc, a feladatokból válogatva. Először hatalom és időrend; majd bányászat, pénz és bevételek; végül forráskritika, alkalmazás és ismétlés.

Fejlesztési célok

Időbeli tájékozódás; ok és következmény felismerése; adatolvasás; szövegértés; érvelés; történelmi tény, vélemény és nem igazolt állítás elkülönítése.

Differenciálás és értékelés

Segítséggel: közös olvasás, kulcsszavak kiemelése, páros megoldás, a 11. feladathoz 3 × 30 korong. Haladóknak: a 27. és 30. feladatban több lépésből álló magyarázat. A beszélgetőkártyák szóbeli összegzésre is alkalmasak.

A nyitott válaszoknál a történelmileg helyes kapcsolatot értékeljük, ne a mintaválasz szó szerinti ismétlését. Az időszalag megoldása a 6. feladathoz tartozik. A számítások modellek, nem korabeli számadások.

Szakmai pontosítások

I. Károly uralkodásának kezdetét a szakirodalom eltérően (1301/1308) jelöli; itt az eseményeket külön dátumozzuk. Rozgony nem zárta le egy csapásra a tartományurak elleni küzdelmet. A harmincadvámnak voltak előzményei. A bányabér harmada nem a teljes kitermelés harmada.

Szakmai és tantervi háttér

Oktatási Hivatal: Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyama számára (NAT 2020).

Tantervi kapcsolódás; innen érhető el a Történelem 5–8. dokumentum.

Csukovits Enikő: Az Anjouk Magyarországon I. I. Károly és uralkodása (1301–1342). MTA BTK, 2012.

Különösen 57–86., 113–124. o.: hatalomszerzés és gazdaság. Az 1327-es rendelkezés szövege: 123. o.

Magyar Pénzmúzeum: I. Károly (1301–1342) aranyforint. Gyűjteményi adatlap.

A 3,48 g tömegű, 20,3 mm átmérőjű példány adatai; az aranyforint keltezése és mintája.

Pach Zsigmond Pál: A harmincadvám az Anjou-korban és a 14–15. század fordulóján. Történelmi Szemle, 1999/3–4.

A harmincad szerepe és változásai. A feladatban alkalmazott 1/30 arány szemléltető számolási modell, nem I. Károly egységes történeti vámtétele.

Saját feladatok, gyakorlómodellek és mai szemléltető szövegek. Az akvarellképek mesterséges intelligenciával készült illusztrációk; nem történelmi forrásképek. Forrásellenőrzés: 2026. október 23.

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Megoldókulcs • alapok és gazdaság

Tanári és szülői kísérő • A nyitott feladatoknál más helyes megfogalmazás is elfogadható

1. Árpád-ház; Anjou-ház.

2. Az esztergomi érsek; Székesfehérváron; a Szent Koronával.

3. Pl. A tartományurak saját váraikra és fegyvereseikre támaszkodtak. A király rendelkezéseit nem tudta mindenütt érvényesíteni.

4. A felsorolás sorrendjében: 3, 1, 4, 2.

5. 14. század / XIV. század.

6. a) 2 év. b) 30 év. Időszalag: A az 1300 utáni 1. osztáshoz; B az 1310 utáni 2.-hoz; C az 1320 és 1330 közti felezőponthoz; D az 1340 utáni 2.-hoz.

7. Pl. Saját területükön a királytól nagyrészt függetlenül kormányoztak. A megbízható hívek végrehajthatták a király rendelkezéseit, irányíthatták a visszaszerzett várakat.

8. I, H, I. A tartományurak visszaszorítása több évig tartó folyamat volt.

9. Pl. Megbízható embereket állítanék a várak élére, hogy a király döntései érvényesüljenek. Bevételt növelő, jól indokolt gazdasági javaslat is elfogadható.

10. Megtarthatta a földjét, és megkapta a bányabér egyharmadát.

11. Birtokos: 90 : 3 = 30 egység. Király: 90 – 30 = 60 egység. Egy rész kék, két rész sárga. A 90 egység itt a teljes bányabér értéke, nem a kitermelésé.

12. B – A – C. A részesedés ösztönözheti a feltárást; több működő bánya nagyobb királyi bevételt eredményezhet.

13. a) 3,48 g; 20,3 mm. b) Előlap: liliom és a király neve latinul. Hátlap: Keresztelő Szent János.

14. A és C. Az adatlap nem nevezi meg az első vásárlót, és nem közöl kenyérárat.

15. Pl. A felek jobban tudják, mennyi nemesfémet képvisel a pénz, ezért könnyebb elfogadniuk és összehasonlítaniuk az értékét.

16. a) Harmincadvám. b) Kapuadó. c) Bányabér.

17. 300 : 30 = 10 egység; 60 : 30 = 2 egység. Összesen 12 egység.

18. A bányabér a bányászathoz, a harmincadvám a külkereskedelmi áruforgalomhoz kapcsolódott. A porta után szedett királyi adó a kapuadó.

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu

Megoldókulcs • összefüggések és források

Tanári és szülői kísérő • A szóbeli kártyákhoz is használható ellenőrző lap

19. B – C – A: bányászat, pénzverés, kereskedelem.

20. L; K. A képen eszköz látható, a királyi bevételre a tanult történelmi összefüggésből következtetünk.

21. a) A bányákból származott a pénzveréshez használt nemesfém. b) A megbízható pénz megkönnyíthette az áruk adásvételét.

22. A, B, C, D.

23. T, V, N, T. A „legszebb” értékelés; a festett szereplő nevéről nincs történeti adatunk.

24. a) A múzeumi adatlap: megadja az érme anyagát. b) Nem: a kép mai szemléltetés, és nem tartalmaz ellenőrizhető éves termelési adatot.

25. B, C, A.

26. A trónért folytatott küzdelmet az Árpád-ház férfiágának kihalása után nyerte meg. Rozgony: 1312. A birtokos a bányabér harmadát kapta. Az aranyforint aranyból készült.

27. Pl. A birtokos megtarthatta a földjét, és új bevételhez jutott. Így érdeke lehetett új lelőhelyeket feltárni. A több működő bánya a király megmaradó részesedését összességében növelhette.

28. Anjou; tartományurak; aranyforint; bányabér; kapuadó; harmincadvám.

29. a) Rozgony. b) Az értékállóság itt a pénz nemesfémtartalmára vonatkozik; az áruk ára ettől még változhatott. c) Bármely kettő: bányabér, kapuadó, harmincadvám.

30. Pl. I. Károly visszaszorította a tartományurakat, és megerősítette királyi hatalmát. Megbízható aranyforintot veretett. A bányabér megosztásával a birtokosokat is érdekeltté tette a bányászatban.

A beszélgetőkártyák ellenőrzése

Korona és hatalom: a koronázási feltételek teljesülése és az ország tényleges irányítása különböző dolog.

Rozgony után: jelentős győzelem, de további küzdelmek következtek.

A birtokos döntése: földje megtartása és részesedés a bányabérből.

A kereskedő pénze: kiszámítható aranytartalom, könnyebb elfogadás.

A király kincstára: két helyesen megnevezett és bemutatott bevétel.

A történész kérdése: a mai illusztráció nem bizonyít személynevet vagy termelési mennyiséget.

© Kis Felfedezők Klub • www.kisfelfedezokklub.hu